

3. Іщенко Ю. Можливості громадянської освіти України та виховання толерантності / Ю. Іщенко, Є.Іщенко // Освіта і управління. – 2002. – Т. 5. – № 4. – С. 8–113.
4. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Е.И. Пассов. – М. : Рус. яз, 1989. – 276 с.
5. Рогов Е.И. Психология общения / Е.И. Рогов. – М. : Владос, 2001. – 336 с.
6. Рындак В.Г. Личность. Творчество. Развитие : учеб.-метод. пособ. / В.Г. Рындак. – М. : Педагогический вестник, 2001. – 290 с.
7. Хмельковська С.В. Роль професійно-спрямованого навчання у розвитку педагогічних здібностей майбутніх учителів іноземних мов / С.В. Хмельковська // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Херсон : ХДУ, 2004. – Вип. 37. – С. 311–315.
8. Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.jurnal.org/articles/2008/polit34.html>.

ОСОВА О.О.

ВИТОКИ СТАНОВЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА СЛОБОЖАНЩИНІ

Соціально-економічні перетворення в Україні визначили принципово нові пріоритети розвитку системи освіти і вимоги до рівня професійної підготовки кадрів. Відтак, однією з важливих і складних проблем сучасної педагогічної теорії та практики вищої школи є організація навчально-пізнавальної діяльності студентів як основної умови успішного функціонування навчального процесу, стимулу до активної пізнавальної діяльності молоді.

У зв'язку з цим, виходячи з пріоритетних напрямів національної програми "Освіта" (Україна ХХІ століття), Національної доктрини розвитку освіти, педагогічна наука в процесі пошуку варіативних систем і моделей підготовки майбутніх спеціалістів звертається до вивчення і творчого використання цінного історичного досвіду організації навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів України другої половини ХІХ ст.

Інтерес до означеного періоду не випадковий, оскільки саме на цей час припадає інтенсивне формування соціальних інститутів тих держав, до складу яких входили українські землі. Це зумовило позитивні зміни в галузі системи вищої освіти, стимулювало розвиток дидактичної думки, зокрема, у напрямі створення теорії організації навчально-пізнавальної діяльності студентської молоді на вітчизняному ґрунті.

Установлено, що взаємодія суб'єктів навчання є актуальною дидактичною проблемою. Так, педагогічні основи процесу пізнання в сучасних вищих закладах освіти досліджували українські й російські вчені: А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Волкова, С. Гончаренко, І. Зязюн, М. Коротяєва, В. Лозова, П. Підкасистий, І. Підласий, М. Пістрак, І. Прокопенко, М. Фіцула; процес управління навчально-пізнавальною діяльністю молоді відображено в наукових працях Є. Белкіна, Т. Дмитренко, Л. Клименко, Н. Тализіної, Ю. Щербаня; умови ефективної організації навчально-пізнавальної діяльності учнівської молоді розглядали

П. Автомонов, В. Буряк, Л. Петренко, М. Скаткін, А. Сорокін; форми і методи активізації навчально-пізнавальної діяльності знайшли відображення в розробках Л. Аристової, М. Єнікєєва, В. Онищука, Н. Соколової, Л. Степашко, І. Харламова, Т. Шамової, В. Шморгун, В. Шуман, Т. Щукіної.

Окремі відомості з організації навчально-пізнавальної діяльності студентської молоді опосередковано відображено в дослідженнях, монографічних виданнях з історії становлення та розвитку педагогічної освіти в Україні таких науковців, як: Л. Ваховський, В. Вихрущ, Л. Вовк, О. Глузман, Є. Дніпров, М. Євтух, Л. Задорожна, С. Золотухіна, Є. Князев, В. Курило, М. Левківський, В. Луговий, Є. Луценко, В. Майборода, Н. Побірченко, С. Рождественський, Т. Стоян, О. Сухомлинська, М. Ярмаченко та інші.

Певною мірою цієї проблеми торкалися науковці в дисертаційних роботах, присвячених аналізу творчої спадщини персоналій другої половини ХІХ ст.: М. Пирогова (О. Горчакова, Б. Пазінич), С. Миропольського (М. Головкова, Л. Голубнича, Л. Журенко, О. Тишик), М. Сумцова (О. Кін), М. Корфа (І. Саяпіна, І. Шумілова), О. Єфименко (О. Скакун) та інших.

Однак за безумовної важливості цих досліджень розробка витоків становлення проблеми організації навчально-пізнавальної діяльності студентів залишається недостатньою, що й зумовило вибір теми дослідження.

Мета статті – з'ясувати витoki становлення проблеми організації навчально-пізнавальної діяльності студентської молоді Слобожанщини, визначити особливості організації навчальної діяльності студентів у контексті розвитку дидактики вищої школи України у другій половині ХІХ ст.

У ході наукового пошуку доведено, що значні перетворення в усіх сферах суспільного життя, які відбулися в Російській імперії у другій половині ХІХ ст., спричинили демократичне реформування системи освіти, стимулювали розвиток дидактичної думки, пошук нових шляхів організації процесу навчання у вищій школі.

Дидактика в зазначений період характеризувалась інтенсивним процесом диференціації та інтеграції педагогічного знання, прагненням учених подолати її емпіричний рівень, обґрунтувати теоретико-методологічні засади педагогічної теорії. Дидактичні знання переосмислювались педагогами не тільки з огляду на існуючі гуманістичні цінності, а й на їхній власний досвід, світоглядні позиції, з опорою на дані суміжних наук (філософії, психології, фізіології), прогресивні ідеї зарубіжних педагогів, з якими вони були обізнані, а також на потреби шкільної та університетської практики. Зазначене вище давало змогу прогнозувати авторські підходи до визначення категоріального апарату дидактики.

Аналіз історико-педагогічної літератури [3–6; 7–10] дав змогу констатувати, що фундамент дидактики як науки, зокрема, в питаннях організації навчально-пізнавальної діяльності студентів, було закладено вітчизняними вченими досліджуваного періоду, а саме: С. Гогоцьким, П. Каптеревим, С. Миропольським, М. Пироговим, П. Редкіним, К. Ушинським, П. Юркевичем та іншими.

У ході дослідження встановлено й розкрито їхній внесок у розробку теоретичних засад проблеми організації навчально-пізнавальної діяльності студентської молоді. Справедливо вважаючи, що чітка організація навчального процесу забезпечить систематичні й міцні знання, сприятиме “саморозвитку” особистості, педагоги, вивчаючи природу пізнавального процесу, визначали його сутність.

Виявлено, що саме в досліджуваній період до наукового обігу було введено термін “організація” як струнке ціле, впорядкування певних дій [3]. У теорії й практиці вищої школи використовувались як тотожні поняття “організація навчально-пізнавальної діяльності”, “організація навчання”, “організація процесу навчання”, “організація освіти”. Перші спроби визначення сутності організації навчально-пізнавальної діяльності студентської молоді належать українським філософам, педагогам С. Гогоцькому та П. Юркевичу, які розуміли її як упорядкування викладачем “внутрішньої діяльності” студентів.

Аналіз історико-педагогічної літератури з теми дослідження [7–9] свідчить, що в подальшому організація навчально-пізнавальної діяльності розглядалася як результат об’єднання діяльності викладача й студента, спрямованої на оволодіння знань репродуктивним і творчим способами (К. Ушинський); як педагогічна взаємодія викладача та студента, у ході якої педагог “допомагає і підтримує вихованця в процесі його саморозвитку” (П. Каптерев); як “правильна, жива, плідна постановка навчальної діяльності студентів” (Т. Локот); як “планомірна” безпосередня сукупність дій викладача і студента, спрямована на засвоєння знань останнім (О. Медведков).

Проведений науковий пошук дав змогу констатувати, що ідея організації навчально-пізнавальної діяльності студентів набула подальшого розвитку в педагогічній спадщині вчених Слобожанщини другої половини ХІХ ст. Усвідомлюючи необхідність “упорядкованої”, “чіткої”, “планомірної” організації процесу навчання, завдяки якій здійснюється “розвиток” і “вдосконалення” розумової діяльності суб’єктів навчання, Д. Багалій, Ф. Буслаєв, М. Лавровський, М. Максимейко, І. Нетушил, М. Сумцов, П. Тимошенко, М. Халанський та інші прагнули до її розробки й удосконалення.

Особливістю поглядів учених Слобідської України в контексті дослідження було їхнє відстоювання організації навчально-пізнавальної діяльності студентів на психологічних засадах. Наприклад, визначаючи її як системне впорядкування волі, відчуттів і пізнання, що студент засвоює шляхом розумового розвитку, вчені підкреслювали роль емоцій у процесі засвоєння знань і формуванні вмінь та навичок (І. Нетушил, М. Сумцов); важливість і доцільність пошуку шляхів стимулювання стійкого пізнавального інтересу в процесі навчання (І. Нетушил, П. Тимошенко).

У ході дослідження з’ясовано, що подальшого розвитку науковцями Слобожанщини набуло обґрунтування ролі і значення чіткої організації навчально-пізнавальної діяльності студентів не тільки у формуванні “розумових здібностей” особистості, а й у поглибленні й покращенні “морального життя” людини

(М. Халанський), у вихованні “дисципліни” й “упорядкованості” студентської молоді (І. Нетушил).

Заслугою педагогів Слобожанщини було те, що, погоджуючись із визначеними М. Демковим, О. Медведковим, С. Миропольським, П. Каптеревим, М. Пироговим, К. Ушинським умовами успішної організації навчально-пізнавальної діяльності студентів (керівна роль викладача в процесі організації навчання; застосування різноманітних методів, форм, прийомів навчання; здійснення систематичного контролю та стимулювання навчально-пізнавальної діяльності студентів; використання навчально-допоміжних установ у навчальному процесі) педагоги, вчені Слобідської України (О. Потєбня, І. Срезневський, М. Сумцов) особливу увагу приділяли обґрунтуванню не обхідності навчання рідною мовою як одній з найважливіших умов організації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Вони аргументовано доводили, що навчання чужою мовою не відповідає розумовому складу особистості і деформує її психіку.

Аналіз історико-педагогічної літератури [1; 2; 8] дає змогу стверджувати, що значний внесок у контексті дослідження вчені Слобожанщини здійснили в розробку організаційних форм і методів навчально-пізнавальної діяльності студентів (лекцій, практичних занять, семінарів, репетицій, співбесід, екскурсій). Доводячи роль і місце кожної з них у засвоєнні й систематизації, узагальненні знань, умінь і навичок, розкриваючи сутність і вимоги до їх проведення, вони залишили вагомі рекомендації щодо їх використання в практиці вищої школи: з урахуванням особливостей предмета, курсу (В. Грубе, В. Данилевський, О. Загорівський, М. Максимейко, І. Срезневський, В. Харцієв), методичного забезпечення (Д. Багалій, І. Леваківський, Д. Овсянко-Куликовський), стилю і рівня кваліфікації викладача (М. Лавровський, М. Протопопов, М. Сумцов).

Своєрідність поглядів науковців Харківщини досліджуваного періоду виявилась і у визначенні способів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів та формуванні рекомендацій щодо їх реалізації: створення позитивної емоційної атмосфери (І. Нетушил, М. Сумцов, П. Тимошенко), неординарна постановка мети і завдань занять (Д. Багалій, М. Протопопов); “співавторська”, “співтовариська” діяльність викладача та студента (Д. Багалій, М. Протопопов, М. Сумцов).

Характерним для освітньої позиції вчених вищих навчальних закладів Слобожанщини було усвідомлення особливої ролі викладача як керівника навчально-пізнавальної діяльності студентів, розкриття сутності його організаторської функції (“правильно визначати мету навчання”, “давати керівні вказівки-рекомендації студентам”, “здійснювати власну допомогу”, “стимулювати й контролювати навчання”), а також розробка вимог до його особистості з високими морально-вольовими якостями та професійними знаннями й уміннями, належною педагогічною й методичною підготовкою. Значним досягненням учених-педагогів було також і визначення конкретних шляхів, заходів підвищення педагогічної майстерності викладачів: створення педагогічного семінару, де б викладались педагогіка, історична методологія, елементарна методика й демонструва-

лись студентам уроки, проведені кваліфікованими викладачами (Д. Багалій), відвідування занять провідних вітчизняних і зарубіжних професорів (М. Лавровський, В. Харцієв), ознайомлення зі спеціальною педагогічною пресою (М. Максимейко, О. Рославський-Петровський, М. Сумцов) тощо.

Фундаментальність, виваженість підходів педагогів, учених Слобідської України до організації навчально-пізнавальної діяльності зумовлена, як свідчить проведене дослідження, високим рівнем їхнього професіоналізму, прагненням побудувати вищу школу на засадах гуманізму, науковості, наочності, зв'язку з практикою; високою громадянською позицією (створення освіти, яка б не поступалась зарубіжній), а також опорою на наявні педагогічні концепції вітчизняних (Т. Локот, М. Пирогов, П. Редкін, К. Ушинський та ін.) і зарубіжних (Я. Коменський, д-р Фік, Фріман) педагогів.

Висновки. Отже, глибоко усвідомлюючи необхідність організації навчально-пізнавальної діяльності студентів для їхнього розумового і морального розвитку, провідні педагоги і відомі діячі вищої школи досліджуваного періоду визначали сутність зазначеної діяльності, сформулювали умови її ефективності.

Література

1. Багалей Д.И. Опыт истории Харьковского университета : в 2 т. (1802–1815 гг.) / Д.И. Багалей. – Х. : Тип. и литогр. М. Зимбельберга, 1893–1898. – Т. 1 – С. 405–484.
2. Буслаев Ф.И. Мои воспоминания / Ф.И. Буслаев. – М. : Изд-во В.Г. Фон-Бооля, 1897. – 387 с.
3. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка: Современное написание : в 4 т. / В.И. Даль. – М. : АСТ, 2003. – Т. 2 (И–О). – С. 1131.
4. Демков М.И. О ходе урока и духе обучения / М.И. Демков // Педагогический сборник. – 1893. – № 8. – С. 141–156.
5. Миропольский С.И. Учебник дидактики / С.И. Миропольский. – СПб. : Тип. Глазунова, 1902. – Вып. I. Общая дидактика – 203 с.
6. Пирогов Н.И. Избранные педагогические сочинения / Н.И. Пирогов ; [сост. введ. ст. В.В. Смирнова ; АПН РСФСР ; Ин-т теории и истории пед-ки]. – М. : Педагогика, 1953. – 752 с.
7. Редкин П.Г. Современные педагогические заметки / П.Г. Редкин // Учитель. – 1863. – Т. III. – № 16. – С. 970–986.
8. Сумцов Н.Ф. Из университетской жизни / Н.Ф. Сумцов // Южный край. – 1909. – 511 с.
9. Ушинский К.Д. Собрание сочинений : в 11 т. / К.Д. Ушинский ; [редкол. А.И. Еголин и др. ; Ин-т теории и истории пед-ки]. – М. ; Л. : АПН РСФСР, 1949. – Т. 10. – 380 с.
10. Юркевич П. Курс общей педагогики с приложениями / П. Юркевич. – М. : Тип. И.Д. Сытина, 1869. – 404 с.

ПЕРЕПЛЬОТЧИКОВ Д.О.

МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЮСШ

У Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту, Національному плані дій щодо реалізації державної політики у сфері фізичної культури і